

Vatanparvarlik fenomeni (ijtimoiy-falsafiy jihatlar)

Djumanazarova Zilola Obidjonovna

Namangan davlat universiteti

Annotatsiya. Vatanparvarlik g'oyasi, vatanparvarlik tarbiyasi nafaqat jamiyatning ma'naviy hayotida, balki jamiyat faoliyatining turli sohalarida – mafkuraviy, siyosiy, madaniy, iqtisodiy, ekologik va boshqalarda alohida o'rin tutgan. Millatimiz vatanparvarligi halqimizning ijtimoiy fikrining ko'p asrlik tarixi davomida shakllangan. Maqolada vatanparvarlik fenomenini tushunishning zamonaviy falsafiy yondashuvlar ko'rib chiqiladi, uning tuzilishi va funktsiyalariga tavsif beriladi.

Kalit so'zlar: vatanparvarlik, Vatan, vatandosh, mas'uliyat, tarbiya, yoshlar, fuqarolik positsiyasi, ijtimoiy tuyg'u, aksiologik konsepsiya, identifikatsiya funktsiyasi.

Феномен патриотизма (социально-философские аспекты)

Джуманазарова Зилола Обиджоновна

Наманганский государственный университет

Аннотация. Идея патриотизма, патриотическое воспитание всегда занимали особое место не только в духовной жизни общества, но и в различных сферах его деятельности – в идеологии, политике, культуре, экономике, экологии и т.д. Патриотизм нашего народа формировался на протяжении многовековой истории отечественной общественной мысли. В статье рассмотрены современные философские подходы к пониманию феномена патриотизма, дана характеристика его структуры и функций.

Ключевые слова: патриотизм, Родина, соотечественник, ответственность, воспитание, молодежь, гражданская позиция, социальное чувство, аксиологическая концепция, идентификационная функция.

The phenomenon of patriotism (socio-philosophical aspects)

Djumanazarova Zilola Obidjonovna

Namangan State University

Annotation. The idea of patriotism and patriotic education have always occupied a special place not only in the spiritual life of society, but also in various spheres of its activity – in ideology, politics, culture, economics, ecology, etc. The patriotism of our people has been formed throughout the centuries-old history of public thought. The article examines modern philosophical approaches to understanding the phenomenon of patriotism, gives a description of its structure and functions.

Keywords: patriotism, responsibility, Motherland, countryman, upbringing, youth, civil position, social feeling, the axiological concept, identification function.

Kirish(Beedenue/Introduction) Vatanparvarlik muammosi - jahon tarixidagi eng qadimiy ijtimoiy va falsafiy fikr. O'z Vatanini sevmaydigan, madaniyatini, erkinligini va mustaqilligini saqlab qolishga intilmaydigan na xalq va na mamlakat bor. Vatanparvarlik eng muhim axloqiy qadriyat sanalib, xalq, davlat, shaxsning hayot manbai bo'lib kelgan.

"Vatanparvarlik" tushunchasi qadimgi Yunonistonda antik davrda paydo bo'lgan. Atamaning o'zi yunoncha "Vatan", "Vatandosh"so'zlaridan kelib chiqqan. Vatanparvarlik, vatandoshlar va davlat manfaati yoliga qaratilgan faoliyat yunon faylasufi Aristotel tomonidan "eng yuqori fazilat darajasi" deb tan olingan. Biroq, Vatan so'zi yunonliklar tomonidan "polis" – "shahar" davlatini nazarda tutganlar. Yunon vatanparvarligi polis xarakterga ega edi.

Qadimgi Rimda respublika,polis vatanparvarligi asta-sekinlik bilan oliy davlat hokimiyatini sakrallashtirish imperiyalik vatanparvarligiga aylantirish boshlandi. Rim vatanparvarligining asosi rimliklar tomonidan quyidagichaa tasavvur qilinar edi: ular (ya'ni rimliklar) o'zlarini Xudo tomonidan tanlanganligi, barcha g'alabalar ularga taqdir tomonidan belgilanganligi, Rim - eng yuqori qadriyat, va, har bir fuqaroni burchi - Rimga fidokorona xizmat qilishdan tashkil etardi.

O'rta asrlarda vatanparvarlikni " davlat manfaatini ustuvorligi anglash" sifatida o'z ahamiyatini yo'qotdi. Bu davrda Xudoga, xo'jayinga, hukmdorga xizmat qilish qadriyatlar davlat qadriyatlaridan ustunligi kuzatilib, natijada, vatanparvarlik feodal xususiyatga ega bo'ldi. Va faqat yangi davrda vatanparvarlik- umumiy milliy manfaatlariga erishish uchun fuqarolarning muayyan davlat manfaatlari yo'lidagi faoliyat tushunchasiga qaytish bo'ldi. 18-asr oxiri-19-asr boshlarida "vatanparvarlik" tushunchasi barcha zamonaviy davlatlarning siyosiy va huquqiy diskursiga kiritildi [1]

Adabiyot taxlili va metodlar (Анализ литературы и методы/Literature and methods.) Zamonaviy falsafada vatanparvarlik- axloqiy va siyosiy tamoyil; Vatanga sadoqat, uning o'tmishi va hozirgi kuni bilan faxrlanish, Vatan manfaatlarini himoya qilishga intilish, Vatanga bo'lgan muhabbatni aks ettiruvchi ijtimoiy tuyg'u, deb tushuniladi [4, 484].

Zamonaviy falsafiy adabiyotlarda vatanparvarlik mohiyatini aniqlashga turli xil yondashuvlar keltirilgan. Psixologik kontseptsiyada (M. P. Buzskiy, A. N. Vyrshikov, M. B. Kusmartsev) vatanparvarlikga, birinchi navbatda, Vatanga bo'lgan yuksak muhabbatning asosida ota-onaga, ona uyiga, tabiatga muhabbat, xavfli daqiqada yaqinlarning tushinib qo'llab-quvvatlashi va o'z-o'zini himoya qilish kiradi. Sotsiologik konsepsiya (V. I. Lutovinov, S. A. Tyushkevich, S. Y. Ivanova) vatanparvarlikni Vatan manfaati uchun muayyan ishlar va harakatlarda amalga oshiriladigan amaliy-ob'ektiv xarakterdagi ijtimoiy hodisa deb biladi.

Aksiologik konsepsiya (O. A. Kaptsevich, V. I. Lesnyak, M. A. Yershov, S. yu.Ivanova) vatanparvarlikni ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy-madaniy qadriyat sifatida izohlaydi. Zamonaviy faylasuflarning aksariyati Vatanparvarlik tarkibida bir nechta elementlarni ajratib ko'rsatishadi. Birinchidan, vatanparvarlik ongi-Vatan, uning tarixi, urf-odatlar haqidagi bilim, g'oyalar, hukmlar. Ikkinchidan, Vatanparvarlik munosabati- Vatanga hurmat, muhabbat, hamdardlik, Vatan oldidagi mas'uliyat, burchni anglash. Uchinchidan, vatanparvarlik faoliyati- bu harbiy ishlarda, mamlakat manfaati uchun faol fuqarolik pozitsiyasida ifodalangan o'ziga xos amaliyotdir [3].

Vatanparvarlikning funktsiyalari quyidagilardan iborat. Identifikatsiya funktsiyasi - shaxsni ma'lum bir ijtimoiy guruh, kichik Vatan bilan bog'lash va uni katta Vatan tarixi va madaniyatiga aloqadorligini anglashdan iborat. Ta'lim funktsiyasi-bu Vatanni sevadigan va uning manfaatlarini ko'zlab harakat qilishga intiladigan, o'z Vatanining munosib fuqarolarini shakllantirishdan iborat. Safarbarlik funktsiyasi- shaxsning fuqarolik o'zini o'zi anglashini rivojlantirish uchun resurslarni shakllantirish, ijtimoiy va davlat taraqqiyoti muammolarini hal qilish uchun jamiyat energiyasidan faollashtirishdir.

Birlashtiruvchi funktsiya millatning yagona yaxlitlikka, xalqning ma'naviy birligiga integratsiyalashuvini amalga oshirishdan iborat.

Himoya funktsiyasi-bu mamlakatning davlat manfaatini, uning milliy xavfsizligini himoya qilishni ta'minlash. Vatanparvarlik shakllanishining manbalariga esa insonga ta'sir qiluvchi ham tabiiy omillar (ya'ni, tabiiy muhit, mentalitetning xususiyatlari, xalqning milliy xarakteri, til) ham ijtimoiy (ta'lim va tarbiya) omillar kiradi.

Natijalar(Результаты/Results) Hozirgi vaqtda zamonaviy jamiyatning globallashuvi, kosmopolitizm g'oyalarining rivojlanishi sharoitida, Milliy va madaniy o'ziga xoslikni saqlashda, O'zbekiston fuqarolarini, shu jumladan, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash muammosi ayniqsa dolzarbdir.

Prezident Sh.M.Mirziyoev 2017 yil 30 iyun kuni "Kamolot" yoshlar ijtimoiy harakatining IV Qurultoyida "Yosh avlod tarbiyasi hamma zamonlarda ham muhim va dolzarb ahamiyatga ega bo'lib kelgan. Ammo biz yashayotgan XXI asrda bu masala haqiqatan ham hayot-mamot masalasiga aylanib bormoqda" degan jumalari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi "Yoshlar Ittifoqi" tashkilotini qayta tashkil etib, yoshlar tarbiyasini yo'lga qo'yishga alohida e'tibor berar ekan, "Yoshlar bizning kelajagimiz"- degan fikrlari bejiz emas.

2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi demokratik davlat qurish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish borasidagi islohotlarda yoshlar faolligini oshirish bilan bog'liq bir qator yangi va muhim vazifalar ni belgilab berganini alohida qayd etish joiz. Yoshlarga oid davlat siyosatini izchil va samarali amalga oshirish, yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini tubdan isloh etish maqsadida hamda bu borada keng jamoatchilik, avvalo, yoshlar vakillarining taklif va mulohazalarini e'tiborga olgan holda:

1.O'zbekiston "Kamolot" yoshlar ijtimoiy harakatining 2017 yil 30 iyun kuni bo'lib o'tgan IV qurultoyi qaroriga muvofiq, O'zbekiston "Yoshlar Ittifoqi" tashkil etilgani ma'lumot uchun qabul qilindi.

2.O'zbekiston "Yoshlar Ittifoqi" tashkil topgan kun - 30 iyun 2017 yil sanasi mamlakatimizda "Yoshlar kuni", deb e'lon qilindi.

3.O'zbekiston Yoshlar Ittifoqi faoliyatining ustuvor yo'nalishlari sifatida quyidagilar belgilandi:

- birinchidan, O'zbekiston "Yoshlar Ittifoqi" ini Respublikada yoshlarga oid davlat siyosatining amalga oshirilishida davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bilan samarali hamkorlikni ta'minlovchi, "Yoshlar - kelajak bunyodkori" shiori ostida professional faoliyatni amalga oshiruvchi tuzilmaga aylantirish;

- ikkinchidan, yoshlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ongi va qalbida mustaqillik g'oyalariga sodiqlik, milliy o'zlikni anglash, Vatanga muhabbat va uning taqdiriga daxldorlik, fidoyilik hissini qaror toptirish va rivojlantirish, turli mafkuraviy tahdidlardan asrash;

- uchinchidan, demokratik davlat qurish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish borasidagi islohotlarda yoshlar faolligini oshirish, yuksak ma'naviyatli, mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy pozitsiya, keng dunyoqarash va chuqur bilimlarga ega tashabbuskor, shijoatli, el-yurt manfaati yo'lida bor kuch-g'ayrati, bilim va salohiyatini safarbar qiladigan, mamlakat istiqboli uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir yoshlar safini kengaytirish;

- to'rtinchidan, yoshlarning zamonaviy kasb-hunarlarini puxta egallashi uchun munosib sharoitlar yaratish, bandligini ta'minlash, ishbilarmonlik qobiliyatini rivojlantirish, ularni kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng jalb etish, tashabbuslarini rag'batlantirish, intellektual va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga ko'maklashish;

- beshinchidan, yoshlarning ilmiy va badiiy kitoblar, jumladan, elektron asarlarni o'qishga bo'lgan qiziqishini yanada oshirish, huquqiy, ekologik, tibbiy va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini yuksaltirish orqali ularda turli mafkuraviy tahdidlarga, xususan, diniy ekstremizm, terrorizm, "Ommaviy madaniyat" va boshqa yot g'oyalarga qarshi mustahkam immunitetni shakllantirish;

- oltinchidan, yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzi va oila muqaddasligi g'oyalarini keng targ'ib qilish, erta turmush qurish va yosh oilalar ajralishining oldini olishga qaratilgan samarali tadbirlarni amalga oshirish;

- yettinchidan, yoshlarni, ayniqsa, ular uyushmagan qismining bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish maqsadida sport va jismoniy tarbiya bilan shug'ullanishga, ijodiy to'garaklar va turli, jumladan, xorijiy tillarni o'rgatish o'quv kurslariga keng jalb etish;

- sakkizinchidan, yosh oilalar, xususan, imkoniyati cheklangan va ijtimoiy himoyaga muhtoj yoshlarni ma'naviy va moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, ular uchun munosib uy-joy va ijtimoiy-maishiy sharoitlar yaratishga qaratilgan maqsadli ishlarni tashkil etish;

- to'qqizinchidan, yoshlar o'rtasida huquqbuzarlik va jinoyatchilikning barvaqt oldini olish va profilaktika qilish ishlarida faol ishtirok etish; -o'ninchidan, mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarda faol ishtirok etadigan, xalq manfaatlariga sadoqat bilan xizmat qiladigan bilimli, tashabbuskor, ishbilarmon, halol va fidoyi yosh rahbar kadrlarni tarbiyalash, zaxirasini yaratish va ularni davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining mas'ul lavozimlariga tavsiya etish.[5]

Mamlakatimizda 2023-yil 29-iyun kuni "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Hukumat qarori (267-son) qabul qilindi.

Qaror bilan 2023-2027-yillarda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish kontseptsiyasi hamda uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" tasdiqlandi.

Kontseptsiyada belgilangan tadbirlar 5 bosqichda amalga oshiriladi:

1-bosqich (3–7 yosh);

2-bosqich (7–10 yosh);

3-bosqich (11–17 yosh);

4-bosqich (18–21 yosh);

5-bosqich (22–30 yosh).

Qarorga ko'ra, jumladan, quyidagilar amalga oshiriladi:

-mahallalardagi kam ta'minlangan va ehtiyojmand oilalardagi yoshlarni qo'llab-quvvatlash hamda ularga ijtimoiy yordam ko'rsatish maqsadida "Ezgu amal" saxovat karvonlari tashkil etiladi;

- "Amir Temur izdoshlari", "Jaloliddin Manguberdi vorislari" harbiy-sport musobaqalari o'tkaziladi;

- Yoshlar o'rtasida 4 bosqichda (mahalla – tuman – viloyat – respublika) Shunqorlar" hamda "Vatanparvarlar" harbiy-sport musobaqalari o'tkaziladi.

Xulosa (Заключение/Conclusion) "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Hukumat qarori vatanparvarlik tarbiyasi sohasidagi davlat siyosatining maqsadlarini quyidagicha belgilaydi: "mamlakat taqdiri uchun fuqarolik javobgarligini oshirish uchun sharoit yaratish, mamlakatimizning milliy xavfsizligi va barqaror rivojlanishini ta'minlash muammolarini hal qilish oshirish, fuqarolarning O'zbekistonning buyuk tarixi va madaniyatiga daxldorlik tuyg'usini mustahkamlash, o'z Vatanini va faol hayotiy pozitsiyaga ega bo'lgan oila sevadigan fuqaroni tarbiyalash. Aynan shunday sharoitda mamlakatimiz yoshlarini vatanparvarlik, shu jumladan, harbiy-vatanparvarlik, yuksak ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash,

ularning ongiga tinchlik va totuvlikni ko'z qorachig'idek asrab-avaylash zarurligini chuqur singdirish, "Xalq va armiya — bir tanu, bir jondir!" degan ezgu g'oya asosida yoshlar tarbiyasiga mas'ul vazirlik va idoralarning kuch va imkoniyatlarini bir g'oya, bir maqsad asosida birlashtirish talab etilmoqda." [2].

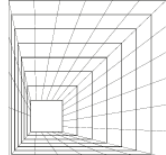
Vatanparvarlik evolyutsiyasi-bu mamlakat hayotida ongli va faol ishtirok etish tuyg'usidan kelib chiqadigan harakat. Va bu bizning jamiyatimizda tobora sezilarli bo'lib bormoqda. Shuni ta'kidlash kerakki, yoshlar ushbu tadbirlarda katta faollik, samimiylik va qiziqish bilan ishtirok etadilar, bu esa zamonaviy yoshlarning yuksak vatanparvarlik ruhida barqarorligiga ishonchni keltirib chiqaradi.

Vatanparvarlik - bu faqat Vatanga muhabbat tuyg'usini his qilish emas, balki mamlakat va uning xalqi manfaati uchun harakat qilish kerak degan fikr shakllanmoqda. Shunday qilib, zamonaviy o'zbek jamiyatining ijtimoiy ongida Vatan taqdiri uchun ongli mas'uliyat hissi sifatida vatanparvarlik o'sishining ijobiy barqaror tendentsiyalari sezilarli bo'lib kelmoqda.

Xulosa qilib aytganda vatanparvarlik tuyg'usini qaror toptirish murakkab jarayon bo'lib, bunda dastlab talaba-yoshlarga vatanparvarlikning mohiyati va me'yoriy qoidalar mazmuniga oid bilimlar beriladi, avvalo, fuqarolik odobi va madaniyati haqida tushunchalar, bu xildagi hatti-harakatlarga oid namunalar keltiriladi, so'ngra faoliyat uyushtiriladi. Ana shu asosida ularda vatanparvarlik tushunchasi shakllanadi va fuqarolik xulqiy odatlari hosil qilinadi. Vatanparvarlik tarbiyasining bosh maqsadi - yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy-tarixiy an'analarga, urf-odatlarini hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir. Vatanparvarlik tarbiyasining asosiy vazifasi - shaxsning aqliy, axloqiy, erkin fikrlovchi va jismoniy rivojlanishi, uning qobiliyatlarini har tomonlama ochish uchun imkoniyat yaratishdir[6].

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati

1. Bocharnikov I.V. Jahon siyosiy tarixidagi vatanparvarlik fenomeni. <https://kilinson.com/story/2018/10/17/fyenyomen-patriotizma-v-mirovoy-politichyeskoyistorii-iv-bocharnikov>
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 29.06.2023 yildagi 267-son "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" <https://lex.uz/docs/-6518238.ONDATE=03.07.2023%2000#-6519086>
3. Kuzmin A. V., Trifonov yu. n. vatanparvarlik tuzilishi to'g'risida <https://cyberleninka.ru/article/v/o-strukture-patriotizma>
4. Falsafiy entsiklopedik lug'at. M., 1983 yil.
5. Z.Djumanazarova.Talaba yoshlarning vatanparvarlik tarbiyasi: ijtimoiy-falsafiy tahlil. URL: <https://journal.imras.org/index.php/sps/article/view/590>
6. Homidov H.K. Talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda jamoat tashkilotlari faoliyatini muvofiqlashtirishning amaldagi holati va takomillashtirish yo'llari. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talabalarni-vatanparvarlik-ruhida-tarbiyalashda-jamoat-tashkilotlari-faoliyatini-muvofiqlashtirishning-amaldagi-holati-va>
7. G.N. Narimonova. Psycholinguistics as a tool for in-depth study of speech and language. *Science and Education*. Volume 3, Issue 2, pp.546-550 (2022)
8. Н.Г. Наримонова. Внешние законы развития языка. НамГУ - научный вестник одаренных студентов. Том 1, Номер 1, стр. 215-218 (2023)
9. Гулноза Наримонова. Ключевые тенденции развития русского литературного языка. *Eurasian Journal of Academic Research*. Volume 2, Issue 6, pp. 544-546 (2022).

10. Gulnoza Narimonova. Changes in the Russian Language in the Modern Period and Language Policy. *Texas Journal of Philology, Culture and History*. Volume 25, pp.40-43 (2023).
11. Gulnoza Narimonova. Modern Information Technologies in Teaching the Russian Language. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*. Volume 27, pp.3-5 (2023)
12. S. Abdullayeva, G. Narimonova. External laws of language development. *Proceedings of International Educators Conference*. Volume 2, Issue 3, pp.59-62 (2023)
13. G.N. Narimonova. External laws of language development. *Scientific bulletin of gifted students of NamSU*. Vol.1, Iss.1, pp.215-218 (2023).
14. Gulnoza Narimonova. Key trends in the development of the Russian literary language. *Eurasian Journal of Academic Research*. Vol.2, Iss.6, pp.544-546 (2022)
15. N.A. Baratova. Postmodernism in literature. *Science and Education*. Vol.3, Iss.2, pp.1073-1077 (2022)
16. Е.В. Чжен, Н.А. Баратова. Изучение проблем в романе М. Булгакова «Мастер и Маргарита». *Science and Education*. Vol.3, Iss.4, pp.2123-2127(2022)
17. N. Baratova. Phraseology of russian and uzbek languages as an element of cultural expression. *Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions*. Vol.2, Iss.4, pp.99-105(2024)
18. Ф.У. Саттарова. Использование ТРИЗ - технологий в современной школе. *Science and Education*. Vol.1, Iss.6, p.638 (2021)
19. Ф.У. Саттарова. Качественные прилагательные. Степени сравнения в русском и узбекском языках. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Vol.2, Iss.5, pp.813-819 (2022)
20. F. Sattarova. Teaching functional types of speech. *Pedagogical Cluster- Journal of Pedagogical Developments*. Vol.1, Iss.4, pp.196-203 (2024)
21. Ф.У. Саттарова Фразеология и ее стилистическое использование. *World scientific research journal*. Vol.1, Iss.26, pp.142-146 (2024)
22. Ф.У. Саттарова. Влияние молодежного интернет сленга на речевую культуру современной молодежи. *Innovative developments and research in education international scientific-online conference*. Vol.1, Iss.25, pp.85-92 (2024)